

édition très estimée.

Eger. le 27. Juillet. 1857,

AN. MANL. SEVER. BOETII,
CONSOLATIONIS
PHILOSOPHIÆ
LIBRI V.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officina HACKIANA A. 1671.

AN. MANL. SEVER. BOETHII
CONSOLATIONIS
PHILOSOPHIÆ
LIBRI V.

EJUSD. OPUSCULA SACRA.

Cum integris Notis

JOHANNIS BERNARTII,
THEODORI SITZMANI

E T

RENATI VALLINI.

Accedit PETRI BERTII Præfatio.

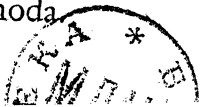
LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officinâ HACKIANA, A°. MDCLXXI.

LECTORI

S. P. D.

HACKII FRATRES.

EN tibi, Amice Lector, novum nostræ
industriæ argumentum : publicavimus
ante menses majus opus tribus distin-
ctum voluminibus, Ovidium, inquam,
sui ordinis facile principem, opus omnibus do-
ctorum gentibus acceptissimum ; nunc minori
forma auctorem, ignorantia tenebris conditum
præ exemplarium inopia, Boëtium, in aliam
lucem publicis commodis reducimus. Hæc
enim est vita nostra : Homines hominum causâ
creati sumus, ut alii aliis prodesse possimus.
Nostrum certe tuendæ societatis studium ad-
struunt tot præstantissima opera, tot communes
utilitates in medium allatæ, testaturque novus
hic Boëtius magna cura expolitus ; auctor certe
nobilissimus, & solida nec circumforanea eru-
ditione refertus, verus humanæ vitæ fictor
formatorque. Hunc vobis doctorem dona-
mus, qui excitet animos ad fortunæ contem-
ptum, & doceat æqua mente pati commoda &
incommoda.

L E C T O R I.

Textum à Vallino castigatum sequuti sumus, & solito more integras textui notas subjecimus : Sed non satis fecit nobis viri unius labor , cæteras quoque editiones adhibere operæ pretium fuit, Sitzmani & Bernartii, quorum commentaria , quæ multum ad auctoris illustrationem conferre videbantur, exhibemus integra : insuper Amici cujusdam monitu luculentissimam Petri Bertii in Boëtium præfationem : ita ut, quicquid operæ à doctis viris in Boëtium, variis voluminibus , diverso tempore collatum est, simul uno intuitu parvum volumen contineat; Quem laborem nostrum æqui Lector, consule & ea, qua soles, dexteritate accipe.

AD GENEROSÆ INDOLIS,
PRISCÆQUE NOBILITA-
TIS JUVENEM,

Dⁿ. RUTGERUM
BOETZELERIUM

A B A S P E R E N,

LIBERI BARONIS ASPERANI
FILIVM,

P E T R I B E R T I I

P R Æ F A T I O.

IBROS ANICII MANLII TOR-
QUATI SEVERINI BOETHII
de Consolatione Philosophiæ, quos in tanta digna-
tione viri eruditi semper habuerunt, ut in illis le-
gendis, enarrandis, recensendis, evulgandis, laudem non exi-
guam positam existimarent, (scripsere enim in eos ex anti-
quioribus, Albertus Magnus & Thomas Aquinas, Deus bone!
qui viri, & quanti post illos Rudolphus Agricola Frisius, &
Joannes Murmellius Ruremundanus, ac nuper admodum Joan-
nes Bernartius & Theodorus Zitxmanus :) libros igitur Boëthii
de Consolatione Philosophiæ, nuper à me publicis lectionibus in
Academia explicatos, tibi inscribo, Juvenis Nobilissime. Exi-
guum mole munus; sed ingens pondere. Etsi enim brevitati ipse
quondam studuerit Boëthius, brevitatemque operis contractio-
nem adhuc fecerit typographi nostri solertia: tamen ubique ad-
huc effulget magnum illud & calo adfines ingenium. Certe inter
posterioris ævi scriptores, Græcos pariter ac Latinos, nemo fuit
in omni genere sapientiæ Boëthio nostro par. Philippum Pulcrum
Francorum Regem constat tanti hos libros fecisse, ut quatuorvis ipse

P R Æ F A T I O.

Latine intelligeret, tamen pro beneficio habuerit, quod ipsi Joannes Magdunensis, Poëta (ut tunc ferebant tempora) eruditus, eos Gallice à se redditos inscripssisset: adservaturque ejus Operis exemplar adhuc hodie Lutetia in Bibliotheca Augustinianorum. Merito autem authorem istum tanti fecit magnus Rex. Nihil quippe in eo non est eximium. Religionem spectamus? Christianus est, & quidem inter Christianos fidei Orthodoxæ sectator atque adsertor. Patriam? Romanus. Dignitatem? Patritius, Exconsul ordinarius, Exmagister Officiorum. Familiam? Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus, Boëthius. Studium & vitæ genus? Logicus acutissimus, Theologus gravissimus, Mathematicus solertissimus, Mechanicus artificiosissimus, Musicus suavissimus: adhuc Orator & Poëta optimus. Dictionis modum? Utroque in genere, fuso pariter & numeris adstricto, egregius, sed in hoc præcipue excellens. Argumentum scriptionis? Id vero est Consolatio in rebus adversis, quod ille argumentum tractavit in carcere Ticinensi, quum jussu Theodorici Ostrogothi, Regis Italia, captivus illic detineretur, ubi etiam postea resecto capite vitam finiit; suntque huic Tractationi multa alia capita annexa, De summo bono, De malo, De Fato, Providentia, Concordia liberi arbitrii cum præscientia divina, aliæque Usus? Solus hic auctor sufficere potest componendis controversiis omnibus quibus hoc tempore multorum ingenia agitantur.

Sed priusquam ipsum inspicias operis contextum, videntur mihi præmittenda quædam quæ huic nostræ tractationi lucem aliquam possunt adfundere. Principio igitur illud occurrit; Plures olim fuisse Boëthios: nam & Stoicum quendam nominat Laërtius in vi a Zenonis; & Epicureum Plutarchus loquentem fecit in Symposiacis, & Creensem alium citat Galenus Aristotelis studiosum, virum Consularem: noster quoque iste in Commentario in Porphyrium, quendam nominat Boëthium Philosophum, citatum pridem ab Ammonio & Simplicio. Patrem quoque Boëthii nostri Boëthium appellatum fuisse suspicio est, sicut postea liquet. Sed nostrum istum ab aliis omnibus distinguunt adjecta nomina: vocatur enim Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus:
addun-

P R Æ F A T I O.

adduntur tituli ex honoribus in Rep. gestis, Exconsul Ordinarius, Exmagister officiorum, Vir Clarissimus, & Illustrissimus.

Sed unde tot unius hominis nomina? Fuit illius sæculi moribus receptum, ut præstantes viri nomen suum ad alios transmitterent. Hac res tot Antonios inter Cæsares dedit, tot Aurelios, Severos, Flavios, Valerianos, Valentinianos, Constantes, Constantios, & Constantinos: tot longa serie Othones, Henricos. Putaverunt enim grata in vulgus nomina commendationem personis adferre posse. Video etiam adsumpta interdum nomina excellentium virorum ab iis, qui extra familiam erant. Illius ergo temperis more factum est, ut noster iste Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus, Boëthius vocaretur, abavi, proavi, avi, patris nominibus conjunctis.

Primum ergo nomen referendum est ad ANICIOS, quorum genus antiquum & nobile non uno loco prædicat B. Hieronymus. Emicuit autem inter eos præ cæteris Boëthii nostri atavus Anicius Sextus Petronius Probus, cujus frequens est & honorata mentio apud Ammianum Marcellinum, Ausonium, Symmachum, inque Codice Theodosiano. Gessit enim Consulatam cum Gratiano Imperatore Anno Christi CCCLXXI: idemque quum in Italia Prætorio Præfectus esset, provincias, Insubriam, Æmyliam, atque Liguriam cum insignibus Consularibus Ambrosio (ei qui postea Mediolanensis Ecclesiæ Episcopus factus est) administrandas dedit. Qui Hieronymum & Augustinum legunt, offendunt crebra Aniciorum familiæ elogia. Claudianus non dubitat illam cæteris omnibus Romæ viventibus nobilitate præferre.

— Quemcunque requiris, inquit,
 Hac de stirpe virum, certum est de Consule nasci.
 Per fasces numerantur avi, semperque renata
 Nobilitate virent, & prolem fata sequuntur
 Continuum simili servantia lege tenorem
 Nec quisquam procerum tentat, licet ære vetusto
 Floreat, & claro cingatur Roma Senatu,
 Se jactare parem. —

P R Æ F A T I O.

Fuere autem Anicio Sexto Petronio Probo filii duo, Probinus & Probus: filia unica, Turriana Anicia Juliana; quæ nupta Q. Claudio Hermogeniano Olybrio, mater fuit Demetriadis, Christianorum Rhetorum præconis decantatissimæ virginis, utpote cujus in laudibus predicandis certatim laborarim Pelagius monachus, Hieronymus presbyter, Augustinus Episcopus, & post illos Prosser quoque Aquitanicus; quemadmodum matrem Julianam viduam celebrarunt idem ille Pelagius, Hieronymus, Augustinus. Hieronymi ad Demetriadem verba de genere Anica hæc sunt: Scilicet nunc mihi Proborum & Olybriorum clara repetenda sunt nomina, & illustris Anicii sanguinis genus, in quo aut nullus aut rarus erit, qui non meruerit Consulatum. Proferendus Olybrius, virginis nostræ pater, quem immatura morte subtractum Roma congemit. Uxor Anicio illi fuit Faltonia Proba, dicta quoque ipsa Anicia, Consulis uxor, Consulum filia, Consulum mater, mulier erudita, cujus hodieque exstat Cento Virgilianus. Honores illius, quem dixi, Anicii indicant auctores à me citati, sed imprimis crebræ inscriptiones Romæ. Unam tibi hoc tempore in medium proferemus, ex basi statuae ipsi posita à filiis Probino & Probo.

**SEXTO. PETRONIO. PROBO. v. c.
 PROCONSULI. AFRICÆ. PRÆFECTO.
 PRÆTORIO. QUATER. ITALIÆ. ILLY-
 RIC. AFRICÆ. GALLIARUM. CONSULI.
 ORDINARIO. PATRI. CONSULUM.
 ANICIUS. PROBINUS. v. c.
 CONSUL. ORDINARIUS. ET. ANICIUS.
 PROBUS. v. c.
 QUÆSTOR. CANDIDATUS. FILII. MU-
 NUS. SINGULARI. RELIGIONE. DEBI-
 TUM. DEDICARUNT.**

Cui similis etiam alia inscriptio conspicitur, posita ab Hermogeniano Olybrio, & uxore Anicia Juliana.

Præcipuum autem familiæ Aniciæ decus fuit, quod Christi fidem

P R Æ F A T I O.

fidem amplexa , multis aliis Romæ exemplum dedit deferendi Gentilismi. Prudentius :

Fertur enim ante alios generosus Anicius urbis
 Illustrasse caput. Sic se Roma inclyta jactat.
 Quin & Olybriaci gentisque & nominis hæres,
 Abjectis fastis, palmata insignis ab aula ,
 Martyris ante fores Bruti submittere fasces
 Ambit, & Aufoniam Christo inclinare securim.

Spektatur Romæ adhuc Anicii Petronii & Faltonia Proba sepulchrum, adeo magnificum, ut vix aliud splendidius credatur in ea urbe exstare. Ejus inscriptionem unam carmine factam, quia id meretur, & quia ad Aniciæ gentis gloriam facit, adponam.

Sublimes quisquis tumuli miraberis arces,

Dicas, quantus erat qui Probus hic situs est?

Consulibus proavis foceroque exconsule major,

Quod geminas consul reddidit ipse domos.

Præfectus quartum toto dilectus in orbe,

Sed fama emensus quicquid in orbe hominum est,

Æternos, heu, Roma tibi qui posceret annos,

Cur non vota tui vixit ad usque boni?

Nunc quum sexdenos mensis suspenderet annos

Dilectæ è gremio raptus in æthra Probæ.

Sed periisse Probum meritis pro talibus absit

Credas Roma tuum: Vivit, & astra tenet.

Virtutis, fidei, pietatis, honoris amicus,

Parcus opum nulli, largus at ipse fuit.

Solamen tanti conjunx tamen optima luctus

Hoc Proba sortita est, jungat ut urna pares.

Fælix! heu nimium fælix, dum vita maneret,

Digno juncta viro, digna simul tumulo.

Atque hic quidem Anicius atavus fuit nostri Boëthii. Filii istius Anicii (ut ante diximus) fuere Probus & Probinus. quorum ille, Boëthii nostri abavus, tanta fuit per orbem universum virtutis fama, ut Persæ duo potentissimi & sapientissimi (teste Paulino

lino

P R Æ F A T I O.

lino in vita B. Ambrosii) Romam venerint, ipsius videndi ac salutandi gratia.

Hujus Probi filia nupta fuit Manlio Theodoro, quem codices quidam Mallium vocant; Et quia gens Manlia Torquata fuit, eo factum est, ut Boëthius noster dictus fuerit ANICIUS MANLIUS TORQUATUS. Fuit autem Manlius iste Boëthii nostri proavus: eumque Fasti Consulem signant cum Eutropio. Ejusdem Manlii memoria exstat apud Augustinum, qui matrem suam Monicam alloquens, His, inquit, temporibus (ut omittam ceteros) vir & ingenio & eloquentia, & ipsis insignis muneribus fortuna, & quod ante omnia est, mente præstantissimus, Theodorus, quem bene nosti, id agit, ut & nunc, & apud posteros, nullus hominum de litteris nostrorum temporum jure conqueratur. Ejusdem Manlii Consulatum luculento carmine Panegyrico celebravit Claudianus, cujus in extrema parte, ubi vota sua exponit pro gente Manlia, quasi de Boëthio nostro vaticinatur. Sic enim canit:

Consul per populos idemque gravissimus auctor

Eloquii, duplici vita subnixus, in ævum

Procedat, pariter libris fastisque legendus.

Accipiat patris exemplum, tribuatque nepoti

Filius, & cœptis ne desit fascibus hæres.

Decurrat trabeata domus, tradatque secures

Mutua posteritas, servatoque ordine fati

Manlia continuo numeretur Consule proles.

Adhæsit autem genti Manlia TORQUATORUM nomen, ex eo, quod T. Manlius L. F. A. N. Imperiosus, Sulpitio dictatore tribunum agens militum, Gallum provocantem singulari certamine prostravit, corporeque ejus ab omni alia vexatione intacto, unum torquem abstulit, eoque se induit, ut est apud Livium. Sic igitur, Boëthius noster ab atavo nomen habet Anicii, ab avo Manlii Torquati.

SEVERINI nomen unde tractum sit, video dubitari. Sunt qui ex gentis Manliae severitate illud petitum existiment. Constatque, severam imprimis atque imperiosam hanc familiam fuisse.

P R Æ F A T I O.

fuisse. *L. Manlius Titum* filium suum, qui postea *Torquatus* dictus fuit, rus ab hominum conversatione relegavit: idem Dictator tanta severitate delectum habuit, ut Imperiosi nomen retulerit. Ipse *T. Manlius Torquatus*, filium suum, quod provocatus à *Geminio Metio*, duce *Tusculanorum*, ad dimicandum, se ignaro, descenderat, abripi à lictore, & in modum hostiæ, mactari jussit, satius judicans, patrem filio forti, quam patriam militaris disciplina exemplo carere: quo quidem functo *Manlius* usque adeo invisum se atque exosum juventuti *Romanæ* effecit, ut ipsi, de *Latinis*, *Campanis*, *Sidicinis*, *Auruncis* triumphum agenti, nemo adolescens nobilis obviam processerit. Ad hanc severitatem respexit *Virgilius*, quum scripsit,

Sævumque securi

Adspice *Torquatum*.

L. quoque *Manlius Torquatus*, is qui Consul cum *Cn. Octavio* fuit, filium suum, accusatum à *Macedonum* legatis, quod in Pratura sua provinciam pecunia spoliasset, vetuit in conspectum suum prodire, negans eum videri tali ingenio fuisse, quales ejus majores fuissent: quam quidem notam filius tam acerbe tulit, ut eadem nocte se laqueo interemerit. Ab hac igitur *Manliæ* gentis severitate credunt quidam *Boëthium* nostrum dictum fuisse **SEVERINUM**: quibus tamen ego adstipulari non possum; eo quod nusquam videam cognomen istud genti *Manliæ* tributum: nam Imperiosos quidem *Manlios* lego, *Severos* aut *Severinos* non lego. Et quia *Severinorum* familiam nobilem tunc temporis fuisse constat, quæ tamen non fuerit gentis *Manliæ*, malo ego ad *Severinos* illos nomen istud referre: Fuerunt autem hoc nomine Consules plures Fastis notati, sub Imperatoribus *Leone* & *Zenone*. Ac fieri potest, ut vel *Manlii Theodori* filia *Severino* alicui nupta fuerit, avo nostri *Boëthii*, vel filius *Manlius* adoptione transierit in familiam *Severinorum*, ex quo natus sit **BOETHIUS**, nostri *Boëthii* pater; is qui quum Præfecturam gereret Prætorii, à *Valentiniano* Imperatore una cum *Aëtio Patritio* innocens in Palatio interfectus est. Hic ille est, cujus mentionem facit in Chronico suo *Cassiodorus*.

Aëtius,

P R Æ F A T I O.

Aëtius, inquit, Patritius in Palatio manu Valentiniani III. Imperatoris extinctus est. Boëthius vero praefectus Pratorio amicis ejus circumstantibus interemptus. Hæc refert Cassiodorus ad Consulatum Aëti & Studii, qui incidit in annum Christi cccclv. quo ipso anno Boëthius noster natus esse creditur. Eodem anno Fl. Anicius Petronius Maximus, qui Valentinianum, justo uxoris ab ipso vitiatæ dolore ardens, occidit, ejusque contra uxorem Eudoxiam stupravit, & imperium sibi vindicare conatus est, à Genserici militibus interemptus occubuit.

Referenda sunt igitur ad Boëthii majores, à quibus petita sunt ista nomina: Anicii, ad Anicium Petronium Probum atavum. Manlii Torquati, ad Manlium Theodorum proavum. Severini, ad avum Severinum. Boëthii ad patrem Boëthium. Duravit vero etiam post Boëthii & Theodorici obitum Aniciorum gens: Justinus enim & Justinianus Imperatores Anicii dicti sunt: Fratrem quoque Justiniani nomine Germanum, ait Jornandes, ducta Malhasuenta, Wittigis Gothi vidua, Aniciorum gentem cum Amale stirpe conjunxisse.

Pranomen Boëthii nulli libri præferunt. Mihi dubium non est, pranomen ipsi fuisse Flavii: ita enim vocari video in Actis Ecclesiasticis, quæ sic habent: Fl. Boëthio v. c. Consule, die III. Iduum Martiarum, in Basilica Constantiana, residente venerabili viro, Papa Felice, &c. Quæ verba ad primum Boëthii Consulatum referenda sunt.

Floruit autem Boëthius noster Theodorici Amali regis Ostrogothi temporibus. Hic ille est Theodoricus Theodemiri filius, qui delatum sibi à Zenone Imperatore Italiae regnum, quod tunc quidem Odoacer Herulus occupaverat, cum ingentibus Ostrogothorum copiis invasit, ipsoque interfecto, regni Gothorum in Italia sedem Ravennæ fixit, atque inde toti Italiae & Siciliae jus dixit, rescripta sua quaquaversum mittens, quorum magnam partem M. Aurelius Cassiodorus libris suis Variarum inseruit.

Fuit autem tempestas illa gravis admodum Romanae urbi: nam inter tot magnos & præstantes viros quos adhuc habebat Respublica optimus quisque dignitatem Imperii & majestatem
summam

P R Æ F A T I O.

summam alio translata tacite indignabatur. Imperatoris enim sedem aulamque habebat Constantinopolis, quæ tunc nova Roma dicebatur. Italiam vero omnem occupatam primum à Vandalis, postea ab Herulis, tenebant tunc Gothi, qui regni sui sedem non Romæ, sed Ravennæ posuerant. Una in tanto dignitatis naufragio supererat tabula, Consulatus: sed & is quoque altera parte erat imminutus, quum à Constantini inde temporibus alter Consulum Constantinopoli, alter Romæ designaretur.

Natus est Boëthius anno Christi (ut ante dixi) CCCCLV. hoc est, quinquaginta annis post captam ab Athalarico Gotho Romam. Ex quo apparet, non multo ipsum posteriorem fuisse Hieronymo & Augustino, quorum ætas incidit in extremos annos Anicii Petronii Probi. Coævus fuit Cassiodori, Casarii Arelatensis, Fulgentii, Virgilii, Prisciani, Victoris Africani, Sidonii Apollinaris, Sancti quoque Benedicti, à quo fertur in monte Cassino una cum Tertullo Placidi monachi patre, Senatore Romano; mensæ monasticæ adhibitus.

Puerum Deus miris ingenii dotibus imbuerat: sed & aliis omnibus instruxerat rebus quæ ad vitam bene beateque degendam exoptari solent: Opes enim dederat, valetudinem, formam, amicos.

*Sed, orbatum patre, amicorum fides atque industria ad Eru-
ditionis & Sapientiæ templa perduxit. Missus est enim infans
statim Athenas; ubi jam restaurata litterarum & Philosophiæ
studia magno præstantissimorum ingeniorum confluxu atque ar-
dore agitabantur. Ibi ille totos annos XVIIII, cum aliorum Phi-
losophorum, tum Aristotelis imprimis atque Euclidis & Ptole-
mæi lectioni vacavit. Ac videtur quidem Eleatica primum, post-
ea Academica, tandem vero Peripatetica secta addictus fuisse.
Huc illud refero quod initio hujus libri legitur: ubi Philosophia,
Pœticas Musas apud Boëthium in carcere conspiciens, fingitur
egre ferre illarum præsentiam, & dicere, Hunc vos, Elea-
ticis atque Academicis studiis innutritum, ausa fuistis adire?
Quod de annis XVIIII Athenis exactis dixi, confirmatur ipsius
Boëthii testimonio, ex libro de disciplina Scholarium: Exer-
cuit*

P R Æ F A T I O.

cuic autem in prima illa etate studium Poëtica ; itaque ipse de se,

*Carmina qui quondam studio florente peregi,
Flebilis, heu, mœstos cogor inire modos.*

Sic ergo Boëthius pueritiam & juvenilem aetatem consumpsit. Atque huc pertinent illa Fortuna ad ipsum verba : Quum te matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus inopemque suscepi, meis opibus fovi, & , quod te nunc impatientem nostri facit, favore prono indulgentius educavi, & omnium quæ mei sunt juris adfluentia & splendore circumdedit.

Reversum Athenis in urbem, statim egregia animi virtus, moresque ad humanitatem facti commendavere præcipuis in Rep. Viris, qui juvenem ad summa natum ambire, & affinitates suas ipsi ultro etiam offerre non inhonestum sibi putavere. Duxit autem uxorem primam Elpidem Siculam, virginem nobilem, ex eaque duos filios Patritium & Hypatium suscepit. Fuit autem Elpis ista non probitatis tantum, sed etiam litterarum laude celebris, imprimisque Poëtica amans. Ejus creduntur esse Hymni duo, qui in Ecclesia canuntur, Aurea lux, & , Felix per omnes.

Elpidis istius quis pater fuerit, nescitur : prima illum dignitatis virum fuisse, constat ex iis quæ libro secundo Philosophia Boëthium alloquens dicit, Taceo, inquit, quod desolatum parente, summorum te virorum cura suscepit, delectusque in affinitatem Principum civitatis (quod pretiosissimum propinquitatis genus est) prius carus quam proximus fuisti. Quis non te felicissimum cum tanto splendore socerorum, cum conjugis pudore, tum mascula quoque prolis opportunitate, prædicavit.

Ita ille juvenis admodum admotus est præcipuis in Rep. honoribus, ac per eos tandem ad summum fastigium, hoc est, Consulatam, pervenit. Huc spectant illa Philosophiæ verba, Prætereo (libet enim præterire communia) sumptas in adolescentia negatas senibus dignitates. Incidit autem primus ille Boëthii Consulatus in annum Christi CCCCLXXXVII. quo anno, ut auctor est Cassiodorus in Chronico, Odoacer Herulus Phœba Rugorum rege